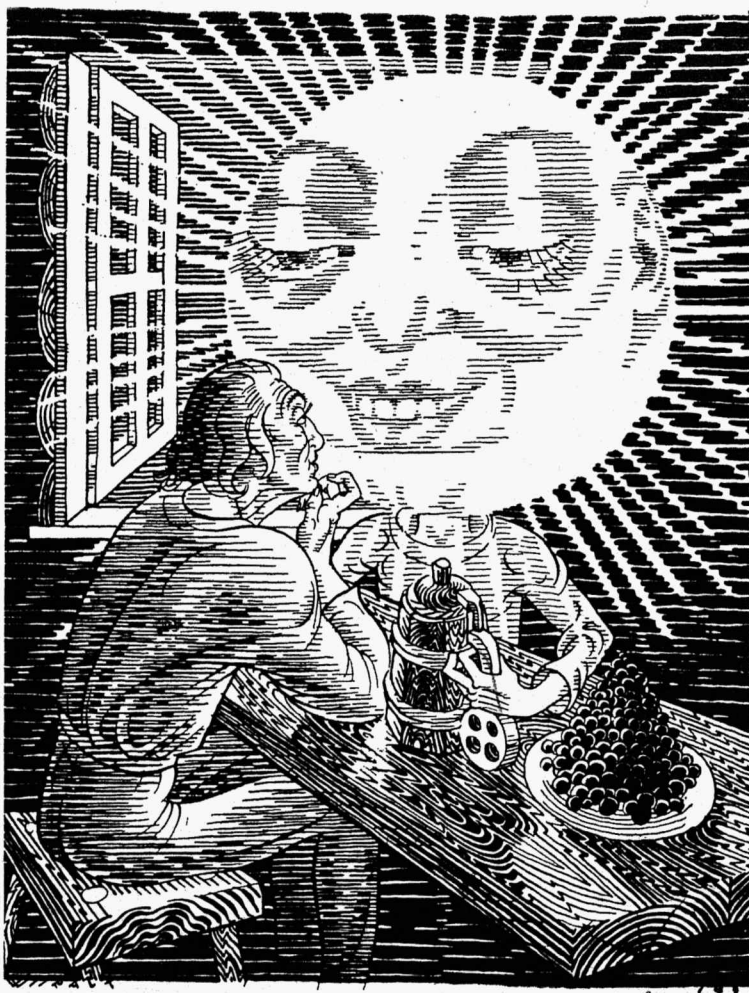

22. AUGUST

1924

III AASTAKÄIK

Eduard Viiralt. Päike metsamehe juures võõrsil.

OMA NURK

EMALE.

Sandori Petõfi ainetel E. R.

Oh ära, kulla emake,
End kahtlusega kurvaks tee,

Et leib sul liiga lihtne, must
Ja pojale ei kõlba just.

Su lihtne leib, kuis maitseb ta,
Kui osa saad tast palvega.

Sest usu, kulla emake,
Et maitseb parem kõigile

Must vaevaleib me kodumaal
Kui maiustused võõral raal!

MÕTTETARKUSI.

Inimene on sama mis maagi: temas on palju kullasooni, millest nende omandaja ei tea midagi; need ootavad ainult kaevamist ja edasiarendamist.

Pea meeles, et just need raskused ja takistused, mida pead oma arenemise takistajaiks, ongi need katsekivid, millega sinu tahtevõimu mõõdetakse.

Võitjad — võidetud.

Ed. Kepner.

Lambad värisesid ja surusid endid kartlikult üksteisele lähemale. Nad tundsid enne karjaseid hädaohu lähenemist, isegi enne kui valjud koerad seda võisid aimatagi, kes lambalauta valvasid. Oinas sosistas: „Need on hundid . . .“ „Kaks hunti —“ mõkitas tallele, värisesed läbi prao välja vaadates. „Kolm hunti . . . Äratame koerad üles.“ Selle peale hakkasid lambad valjult määgima, ning päägi ärkas kõige valvsam koer. Ta kuulatas, nuusutas õhku, tundis hundihaisu ning tormas siis vihase haukumisega värava juure, et hundi kõrist kinni karata, kes parajasti hoovi tahtis lip-sata. Kära päälle kargasid ka kõik teised

koerad jalule. Karjased jooksid püsse käes hoides välja. Kuuldusid paugud, ning pimedat, rahulikku keskkõdd täitis vihane karjumine, meelheitve ulgumine, haavatute kiunumine ja surmaelne rõgin.

*

Emahunt lamas koopaaugus oma vere loigus, kuhu ta oli saanud roomata suure vaevaga. Ta tundis kindlasti, et peab surema.

„Ah, ta valutab nii . . .“ oigas hunt. „Ma ei inesta, et lambad meid kardavad, nad värisevad oma elu pärast; ja ma ei inesta ka mitte, et inimesed meid taga kiuvad, sest nad on hirmul oma vara pärast. Kuid ma inestan ainult koerte üle. Mis sunib neid meie vastu kadedamad ja kurjemad olema kui nende peremehed, karjased. Kas lambad koerte pärast on? Kas koerad nende liha söövad, nende piima joovad ja nende villa niidavad? Miks unustavad nad meid ära. Meid, oma nälginud metsinenud sugulasi? Nad on ju ometigi meiegi ühte tõugu. Täis-sõnutena ja tugevatena roomavad nad orjalikult oma peremeeste jalge ees ning täidavad alandlikult igat nende käsku. Meie aga peame uitama mõõda metsaveerusid, kõhnadena ja väsinutena, ning meie vihasemad vaenlased on nemad, meie suursugu vennad, koerad.“ Paar kramplikku tõmmet ja emahunt jättis elu jumalaga.

*

Rõõmsalt, hõiskavalt haukudes karglesid koerad oma peremeeste ümber. „Noh, see oli alles jant, vennad! . . . Puhh! . . .“ hüüdis üks karjane. „Nüüd, poisid, tarvis südant kinnitada . . . Vaja juua! . . . Hei, poiss, too pudel siia! . . .“ Ja nad istusid tule ümber maha, jõid ja sõid ning naersid ja heitsid nalja ja rääkisid jutte huntide pääletungimisest suurtes rohulagendikkudes. Lambad olid kogunud tihedalt hunnikusse ja arutasid elavalt olnud juhtumist. Viimaks sammus vana oinas, kes teiste ninamees oli, lambalaudast välja; astus koerte ja karjaste ette ning ütles: „Täna teid, isandad, kes te meid kaitsete ja toidate. Täna kõiki koeri, kes meid praegu nii suurest hädaohust päästnud. Täna kõiki kogu karja nimel!“

VIKERKAAR

Nr. 34.

Vastutav toimetaja: Ernst Raudsepp.

Tegev toimetaja: J. Neggo-Võssokotsky.

Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

Toimetuse ja talitus: Tallinn, Pikk tän. 2 (Päevaleht). Kõnetr. 17-96. Toimetuse kõnetunnid teisipäeviti ja reedeti kella 1—2.

1924.

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid ja „Päevalehe“ tellimiste vastuvõtjad.

Tellimishind: kuus postiga 60 mk., veerandaastas 180 mk., poolaastas 360 mk., aastas 720 mk.

PÜHA SAAR.

Lely Kempini suvijutt.

5

Oli sadanud päevade kaupa vihma. Kui külma märja rätikuga oli kaetud maastik, lootusetu, väljavaatetu. Nüüd oli äkki tõusnud torm, lükanud hoogsal tõukel suured rätid taevavõlvilt ning korraldanud need imelisteks pilvahelateks horitsondile.

Kuna Luise luites tehtud skitsi järele töötoas oma uut pilti maalis — sest vihmastel päevadel, kui hallilt kaetud taevas temalt oli võtnud rõõmu ning tahte tööks, oli ta täiesti andunud Ingeborile — jooksis laps avakäsi muinasmäis, kuhu talle avanesid siin saarel laiad väravad...

Eks sosista ning jutusta kõik: majad, luited, lilled, pilved, kaev? — Kõik vestavad ning kõigel oma ajalugu, mis ulatab kaugele tagasi, imeilkku uttu mähitud minevikku.

Kuni majakani kaugele, kaugele oli Ingi joosnud; ikka piki voogu, millele ta järele jooksis ja mille ettekippuvaist vahupillajaist ta üle hüples.

Sääl, kaugele taamal, luites nägi ta teda esimest korda, randohakat, imeilille....

Ümbritsetud lainetavaist karukae-
ra-pööriseist seisis see luiteis. Tuul laulis talle oma laulu, valged pilveharjad tervitasid teda. Ta seisis sääl ning ta värvides oli kajastunud meri, rand ja taevas. Ja nagu kumardutaks ta järele, sirutas ta omi okkaid, tõstis omi kroone, tuul sahisest läbi ta sirge oksastiku. Ja kuulates sahinasse, hakkas jutustama raudohakas, imeilill. Heites ta kõrvale, vajutades küünarnukid pehmesse liiva, võis teda kuulata.

Nii jutustas raudohakas kuulavale lapsele:

Palju sadu aastaid tagasi elas Daanimaal kuningas, tema naine kinkis talle üksteise järele kaksteistkümmend imeilusat printsessi. Kuid kui ta talle viimase kätte oli pannud, ohkas ta korra ning suri. Kuna kõik printsessid kasvatati emapiimaga, laskis kuningas kohe otsida naist, kes

oleks sama hää ning puhas kui olnud kuninganna, et ta vääriks anda piima ta noorimale tütrele. Kuid nii palju kui ka naise lossi tuli, keegi neist ei väärinud surnut, kuna väike printsess tõrkus ulatatud rinda võtmast. Siis, viimases ohus, kui oli juba õõ, astus kuninglik ihuarst ja sõber laeva ning sõitis pühale saarele.

Päikese tõustes nägi ta rannal naist, sel oli poisike süles, kelle ta oli üleni mähtkinud oma kuullendavasse juuksesse, mis sama valem oli kui kuningannagi juus, naisterahvas andis lapsele rinda. Ta jalgel aga kasvav imeilus sinine lill, ja ta kõrval karjatses kits.

Naine kuulnud, mis otstarbel tulnud Daanist saadikud, avaldas kohe oma nõusoleku. Ta sängitas poisikese lõhnavale tüümiani õitest asemele, mille kohal kits rohtu sõi, ja otsekohe jõi poisike udaraist edasi, kui lebaks ta soojal emarinnal.

Kui naine printsessi juure viidi ja see talle kättesse anti, mähtkis ta lapse üleni oma juuste kuldmantlisse. Ja kohe jättis printsess nutu ning naeratas naisele.

Suuremaks kasvades kiindus ta nii hellalt amme, et ta temast lahkuda ei tahtnud. Kõige meelsamini kuulatas ta, kui amm talle pühast saarest, sinisest imelildest ning oma poisikesest jutustas, kelle järele ta põlevat igatsust tundis. Kui see igatsus nii suureks sai, et ta teda enam vaigistada ei suutnud, palus amm kuningat, lubada teda vähekeseks kodumaale. Kuid printsessike rippus ta küljes, kuni tal lubati sõita ühes pühale saarele.

Laeva peatudes teisel kaldal, jooksis neile üks poiss vastu; selle juuksed olid valemad kui päike, silmad merena sinised ning hambad läikisid vahuna laineharjal. Printsess ei mäletanud ial olevat näinud nii ilusat poissi, läks talle vastu ning ulatas talle käe. — See oli Reimar, ta amme poeg.

Nüüd mängisid lapsed igapäev koos, ja printsessile, kes kasvanud kuldpuuris, meeldis vabadus ütle mata hästi.

Reimar voolis talle laevakesi puukoorest, mis nad ujuma saatsid. Ta sidus lõuendi õõnistatud puutüvele ning käskis tuule teda merele sõidutada. Ta õpetas talle ujumiskunsti ning näitas talle varjulistes merilahtedes imelilli, millest ta amm oli jutustanud. Sellel olid merivärvid: lilltähe välispind oli kahvatu roheline kui meri, kui tõuseb äike ning tinahalli seinana ees seisab lootusel, tema õiekrooni süda oli sinine, nagu meri tuulevaikseil suvipäevadel. Õislehtede peen kude oli aga nagu lameda liivanna hele lainetesoomus, ning õite vorm sarnanes meritähedele, mille kodu meripõhjas. — Tahtis printsess aga murda neid, siis torkas lill peente, teravate nõeltega. Ainult Reimar oskas neid haarata. Ta punus nad luuteheinaga kokku krooniks ning asetask selle siis ta ruskele juuksele.

„Nüüd oled mu mõrsja,“ ütles poiss tõsiselt, ning printsessi lapsesuu vastas „jah“ ning „ialgi ei võta ma kedagi teist meheks.“

Kuid sääl tuli kuninga laev ning viis ta tagasi ühes ammega Daani maale.

Nägusaks neiuks sirgus printsess, et ta aga oli viimane kaheteistkümnest printsessist, siis olid kõik vürstid kogu ümbrusest juba ta õed kosinud, ja talle põlnud jäänud enam ainustki vürsti.

Nüüd tulid ilusamad ning rikkamad mehed kogu riigist ning palusid Daani printsessi kätt. Tema aga ei tahtnud ainustki neist ning ütles: „Vaid see, kes toob mulle krooni, mis sarnaneb merele ta hääl ning kurjel päevadel, saab mu meheks.“

Sääl tuli üks, tõi talle kuldse päävõru, sest nii näib meri, kui päike õhukesest pilvepilust läbi murrab ja teda kuldab. Teine tõi talle hõbedase krooni, sest nii näib meri, kui

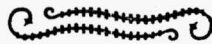
seisab täiskuu ta üle. Kolmas ulatas talle vaniku, see oli türkiisidest liidetud. Kuid printsess lükkas nad kõik tagasi. Kroon pidi olema kui meri hääl ning kurjel päevadel.

Ka Reimar kuulis pühal saarel printsessi tingimusest. Siis naeris ta, ja ta valged hambad helkisid; viskas kõrgele õhku oma mütsikese, et ta vaevad juuksed lendlesid; ja ta silmis helendusid rõõm ja õnn. Ta sidus tükki lõuendit oma väikesele paadile, millega ta alati merele kalale sõitis. Vilbe hommikutuul võttis paadi ning kandis ta mõne tunniga

üle mere Daanimaaale. Sääl astus Reimar printsessi ette ning asetas randohakatest pärja ta jalgele.

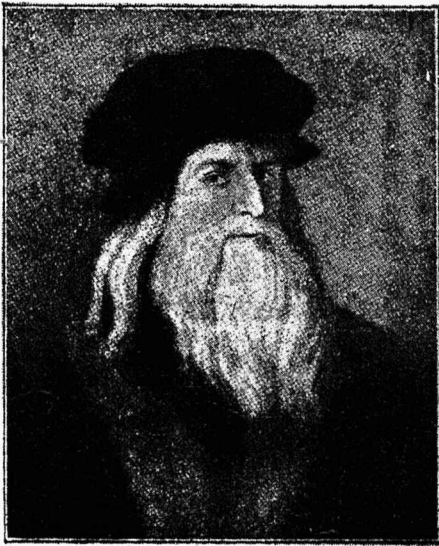
Siis õhetus printsessi nagu kui taevas õhtul päikese laskudes, ja naersid ta sinised silmad. Ta kummardas pää, ning Reimar surus krooni ta kälharjuustele. Nii läksid nad kuninga ette, ja kui see neid mõlemaid õnnelikudena enda ees seismas nägi, õnnistas ta neid. Ja et printsess ometi mitte lihtsalle kalurile ei võinud minna, siis kinkis ta neile pulmakingina püha saare.

(Järgneb.)

VASAKUKÄELINE KUNSTNIK.

A. R.

Leonardo da Vinci.

Järgnev lugu jutustab mehest, kes oli vasakukäeline ja kes kirjutas nii mõnegi tähtsa kirjatöö, mitte ainult sisult tähtsa, vaid ka selle poolest, et nad olid kirjutatud pahema käega, veel enam, paremalt pahemale poole. Sarnast kirja võib paremini lugeda peegli abil, mis kirja teistpidi pöörab.

Ehkki see mees, kes juba nii ammu elas (ta suri a. 1519.), kirjutas viisteist köidet ainult pahema käega, oli tal kaks imelikku, mitte harilikku kätt, millega ta kõike saavutas, mida iganes tahtis. Tal oli palju suuri aateid ja tal oli sarnane tahtejõud ja sarnased anded, et teadust ega kunsti ei olnud, millest ta huvitatud ei olnud ja sügavasti sinna kiindunud.

Keegi elulookirjutaja nimetab teda „uurdeuuristajaks“ ja see on väga tabavalt öeldud, sest ta on tõesti mõne riüdisaja ülesleiu juhtivaist põhimõteteist. Ta kulutas palju aega selleks, et ehitada aeroplaani, kuigi ta oleks pidanud tegutsema ainult kunsti alal, sest õieti oli ta oma elu pühendanud kunstile. Järeltulev põlv tunneb ta tegevusest ainult üht osa — seda, mida ta ise kõige rohkem armastas; selle kõrval on tal aga ka palju teisi teeneid.

Ta oli suur muusikamees. Ta mängis ja laulis hästi. Sääljures oli ta ka matemaatik ja insener. Tema tehtud on Itaalia madalikkude ja soiste maa-alade kaanaliplaaniid ja paljud ta kavatsusist on just nii läbi viidud kuidas tema neid mõttes. Köneldakse, et Carrare marmorikaevanduses praegugi tema ülesleitud veokärsid ja marmorisaagi tarvitatakse.

Ta oli arhitekt ja joonestas kindluste

plaan. Ta tarvitas palju aega sõjavarus-
tuste ja vaenlase hävitamisplaanide üles-
leidmiseks. Loomult oli ta aga õrnatunde-
line, kes armastas iga taimet ja looma. Kui
ta alles noormehena Florentsis töötas, ol-
les säälsel hiilgavama seltskonna silmapaist-
vamaist liikmeist, ostis ta linnukaupmees-
telt kõik nende väikesed vangid ja vabas-
tas nad linna lähedal puistikus. Hoolega
uuris ta aurujõu tarvitamist ja kuigi ta lõ-
pulikkude tulemusteni ei jõudnud, on alal

armastust ja et ta loomulikult iseloomu-
joon oli — oma tööga rahulolematust. Allpool
esineb ta kiri ehk õigemini katke sellest.

„Austatud herra! Olles vaadelnud ja
uurinud nende meeste töid, keda peetakse
sõjariistade meistreiks ja nende ülesleid-
jajäiks, kuid kelle ülesleidud samuti kui eel-
mainitud sõjariistad ei eraldu tarvituse-
olevaist. Katsun seletada Teie Kõrgusele
oma salajasist ülesleideist ja neid Teile
näidata Teie poolt määratud silmapilgul...

Leonardo da Vinci: Püha õhtusöömaeag.

hoidunud joonistusi, millest võib oletada, et
ta on ehitanud aurupropelleri abil käivaid
laevu. Peab meeletulema, et sellest on
enam kui 400 a. tagasi ja et säält on pikk
samm Robert Fultoni.

Kui vasakukäeline suurvaim kolme-
kümmene aastane oli, sai ta vürst Ludovico
Morolti kutse Milanosse ilmuda, mis tol ajal
ilus ja õitsev linn oli.

Kunstnik tuli sinna ühes teise muusika-
mehega ja annetas vürstile imeliku mängu-
riista. Samal ajal kirjutas ta õige harul-
dase kirja, mis meie päevini on säilinud.
On huvitav kuulda, kuhu kõik ei püüdnud
see noormees. Ei tohi unustada, et ta aated
olid kõrged, et tal ei olnud narri enda-

Mul on mõte ehitada kergeid sildu, mida
võib kergesti ühest kohast teise viia ja mi-
da võib tarvitada niihästi vaenlasele päale
tungides kui põgenedes. Olen kavatsenud
ka tulekindlaid sildu, millele lahingud
kahju ei saa teha, sest neid võib kergesti
ära korjata ja uuesti üles saada.

Tean ka ühe pommitõu, mis on tarvita-
miseks kerge ja hädaohutu. Neist tekki-
v suits äratab vaenlaste hulgas suurt hirmu
ja segadust.

Samuti tean, kuidas ehitada maa-aluseid
varjupaiku ja kitsaid keerdkäike ilma vä-
hemagi mürata ja nende abil sihile pääseda,
kui ka haudade ja jõgede alt läbi tuleks
minna.

Kui tarvis, hakkam valmistama pomme ja kergeid suurtükke, mis väga praktilised ja ilusad ja milliseid seni veel ei tunta.

Kui tarvis, mõistan valmistada varustusi mere, pääletungimise ja kaitseseisukorra tarvis. Tunnen laeva, mis peab vastu ägeda pommitamise ja suitsu tekitab.

Ma pean aga tunnustama, et usun rahuse ja võistlen kellega tahes ehituskunstis, olgu avalikkude või harilikude majade ehitamises. Võin ka veevoolu paigast teise juhtida.

Mis marmorisse, pronksi ja terracotta käsitusse ja maalimisse puutub, võin sooritada sama, mida iga teine, olgu ta nii häa kui tahes. Võiksin ehitada pronkshobuse, mis soetaks Teile surematu au ja sunniks igavesti mälestama Teid, Te isa ja terve Teie suguvõsa õnnist valitsusaega.

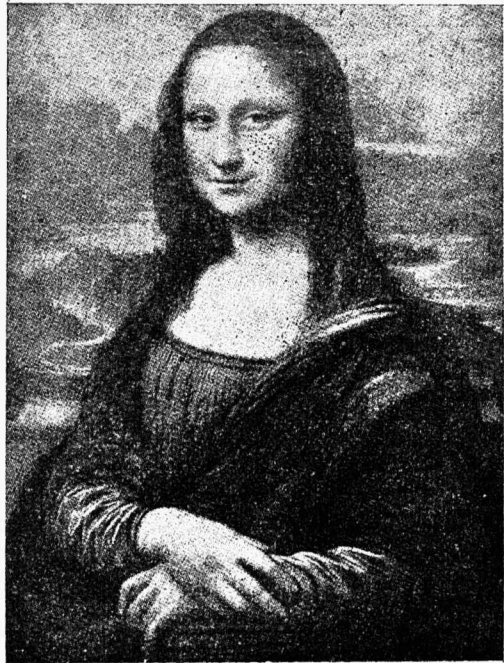
Kui on võimatu maailmainitud tööde sooritamine, olen valmis õpipoisiks hakkama Teie puuestikus ehk mõnes muus kohas, kuhu Teie Kõrgus mind hääks arvab määrata.“

Praegu ei ole jälgegi sellest suurest hobusest ja ta seljas istuvast ratsanikust, kuigi sarnane ausammas Milanosse püstitati. Samasugune ausammas on Veneetsias, paigutatud sarnasele kohale kus hävinenud sammas Milanos oli. See sammas on aga teise meistri töö. Milano ausammas ei saanud kuigi kaua omal kohal seista, ta hävines sõja ajal, mil linngi hävitati. Kõneldakse, et Gascogni sõdurid ausammast märgilauaks tarvitanud.

Vasakukäeline kunstikangelane on jätnud aga teisel kombel sellesse kenasse linna oma mälestusmärgi, sest sõjas ei hävinenud kõik.

Arvatakse, et osa kuulsast Milano toomkirikust on tema kava järele ehitatud ja veel praegu on tema mälestussammas sääl kõrval oleval väljal ehk piazzalla'l, nii kuidas itaallased seda nimetavad.

Kui keegi teist kunagi Milanosse satub, astuge ka Santa Maira della Grazia kloostri, siis näete selle söögitoa seinal, mida aeg ja niiskus pildist järele on jätnud, mida arvustajad maailma parimaks kunstiteoseks on pidanud. See peaaegu hävinenud pilt kujutab viimast õhtusöömaega. Kui meil varasemast ajast selle pildi koopijaid ei

Leonardo da Vinci: Monna Lisa.

oleks, oleks meil ainult hämar ettekujutus ta ilust ja mõjust. See pilt on jälle vasakukäelise kunstniku töö.

Ta pääsoov oli uue ülesleidmine ja ta lootis värvide segamises alles siis täiusele jõuda, kui leiab sarnase värnitsa, mis säilitaks ta pildid muutumatuks. Üleligsete katsete pärast on tal vähe valmistoid järele jäänud.

Igal juhusel oli ta silmapaistvamaist maalikunstnikkudest tol kunsti arenemis-aegjärgul, mida Euroopa kunstis, kirjanduses ja teaduses nimetatakse „renessansi“ aegjärguks.

Kunstnik töötas kaunis pikkamisi, sest ta ei olnud kunagi rahul oma saavutustega. Milanos olles juhtus sageli, et kesk suvist päeva, kui päike kõige kõvemini kõrvetas ja kõik inimesed toas puhkasid, kunstnik oma töökohtale läks ning pildi ees olevaile telinguile tõusis. Sääl seisis ta kaua mõttesse vajununa ja läks ainult mõne pintsli-liigutuse tehes.

Palju aastaid on Pariisis Louvri kunstikogus olnud suuremana aardena pilt, mille nimi on „Monna Lisa“ ehk „La Gioconda“.

Teatakse, et selle kuulsa pildi maalimiseks kulus kunstnikul neli aastat. Kõneldakse, et ta teda alati on parandanud, enne kui rahule sai jätta. Millisena näib sulle selle kena naise näopilt?

Keegi Florentsi muinsusuurija on mälestusmärke leidnud, milles kõneldakse Madonna Lisa Gioconda tütre surmast. Säälsamas kõneldakse ka, et ta mees Ser Gioconda, kes abikaasat tütre surmast mõtlemisest eemale juhtida tahtis, teda niikaua manitses, kuni viimane kunstnikule mudeliks hakkas. Ja vast ehk peegeldubki selles vaikses salapärases naeratuses väikest tütarit leinava haige ema süda.

Kogu oma eluaja uuris kunstnik looduse ilu ja ka inetust. Nooremail aastail jälgis ta tänaval vahest tundide kaupa mõnda võõrast ja iseäralikku inimest. Koju tulles joonistas oma tähelepanekud üles. Neist joonistustest on veel mõned alal. Kõneldakse, et ta häälemeelid joonistanud eriskummalisi metselajaid ja hirvi, mida ta oma ülesleidude abil liikuma pani. Nende asja-

dega rändas ta maal ringi ja näitas neid maainimestele, keda joonistused väga imetasid ja hirmutasid. Neil aastail, mis ta Milano palees veetis, sepihtes ta kenu näidendeid.

Temal oli imelikke, hämaraid aimdusi asjust, mis tema eluajal veel üsna võimatu näisid olevat ja talle suurt rõõmu valmistasid — asjust, mis nüüd juba täitunud ehk pea täituvad. Nii oli tal oma arvamine taevakehade liikumisest ja ta uuris alati omaaja täheteaduse teoorijaid. Tal oli ka teadmisi metallide omadustest. Alati hankis ta iludust selle kõigis väljenduskujuades ja püüdis täiusele.

Tol ajal reisiti jalgsi, ja ta tegi pika teekonna, minnes endisest Itaalias olevast kodust Prantsusmaale, kuhu ta Clouxi mõisasa suri.

Ta sündis väikeses linnakeses, mis kuulsaks on saanud ainult sellepärast, et tema sääl sündis. Selle väikesese mägestikulinna nimi on Vinci ja kuulus vasakukäeline kunstnik on Leonardo da Vinci.

VÄRDI ESIMENE SUURTÖÖ.

Toomas Varik.

inisekirju põll oli tõmmatud väikeseruudulise akna ette, kuid varahommikune päike pugus siiski veertest sisse ja viskas heledaid kiireniite voodi pähitsasse, just sinna, kus ema alles üles tõusnud, ruttu suurt pesupõlle ette säadis. Tal olid saapad juba jalas ja valgetäpiline rätt pääs, silmis aga tuikas veel vägisi maharaputatud uni.

Värdi oli üles ärkanud — ta ärkas igal hommikul, kui ema voodit magistades vaiba kõrvale heitis ja tööle minekuks end korraldama hakkas. Ema pesi sakstele pesu ja sääl nõuti õige varajast töölolekut, — kui

hää, et nüüd ometi valged hommikud on, päike niikui naeratas südamesse. Mäherdune õudus oli noil varakevadistel hommikul, kui ema punase niikui nutva lambitule valgel unise näoga lühikese jalki selga tõmbas ja ukse taha hommikpimedusse kadus!

„Värdi, ära nüüd enam magama jää, tõuse kas või kolte üles, väljas ongi juba päris valge, — oot, oot, ma teen akna lahti.“

Ema tõmbas põlle valguse eest ja lükkas akna vallale. „Ah, mihuke päike!“ hõiskas Värdi südames ja ta vahtis pärani silmil aknast välja. Ei, ta ei mõtlegi enam magama jääda, kuis saab ta siin pimedas nurgas teki all lamada, kui väljas on nii-

sugune sätendav rõõm! Juba kolistas piimamees uulitsal ja hõikas veniva häälega, juba kõndisid töömehed kõnniteedel ja kolkusid õueväravad. Kuskiil pillas naine plekkämbri maha ja see veeris tirinal mööda munakive. Just akna all, madalal aial, siristasid varblased ja vuristasid tiibu; mis neil viga, päike on väljas ja taevas sinine, nii sinine, et paneb hõiskama!

„Piim on kapis kausis, Elsa pudeli panin siia kiigu juure, kui ta ärkab, anna talle kohe ja kiiguta seni kui jälle magama jääb.“

Ütles neid sõnu mingi tasase värimaga ja kumardus üle kiigu, kus kõhn palekene päikese kiirtes helendas. „Tõmba talle ka ikka rätik üle pää, kui kärbsed kallale tikuvad.“

Suhkru panin kärbeste eest riulile paberi alla ja leivakannikas on kapis. Sääil on tükk liha veel ka, ära sa kõike Jaanile anna, söö ise ka. Hommikuks keeda teed kohvimasinas, kohvi on otsas.“

„Kas ma toon Muugi juurest timpsid ka?“ Oi, Värdi armastas noid värskeid timpsaiu sääilt üle uulitsa pagari juurest; ta oleks neid palju ostnud, kui ta rikas oleks olnud!

„Eks sa too ikaks tükki, ma jätan raha siia lauanukale. Ja vaata ikka, kui Jaan kiigutab, et ta liig kõvasti ei kõiguta, — parem katse ikka ise.“

Äkki pöördus toasolijate tähelepanu teisele: koridorist kostsid sammud, kiired ja tasased. Kojamees see ei olnud, kojanaime ka mitte — need astuvad kõvasti ja lohistades, see pidi üle õue keegi härrasmajast olema, vast nende juure? Õige — koputati.

„Kes see nüüd peaks olema?“ sosistas ema ja hüüdis kõvemini: „Sisse!“ Aga selles hüüdeski tundus Vär dile mahasurutud hirmu.

Üks avati. See oli tõega üle õue härraste juurest — punasepõseline ja mustasilmaline toatüdruk Roos. Mis ta emast tahab?

„Tere hommikust! Vaat kui hää, et veel kodus olete, kartsin ehk olete juba minekut teinud. Proua käskis täna õhtul oma juure tulla.“

„Ema vaatas kohmetuses ringi.

„Täna õhtul — ma tulen liig hilja koju, kes teab kunas sääilt tulema saab, Gerhardtitel on alati palju pesu.“

„Proua ütles, et tulgu, mis ajal tahes, ta on üleval. Teiega ei saa ju muul ajal kokku.“

„So-oh — Mis ta siis jälle tahab?“

„Või mis mina tean! Oli kuulda, et korteriasjus. Üür teil ju mitu kuud maksmata, proua ütles, et peab ikka korra siukese asja ära lõpetama.“

„Ahaa, tahavad mind välja ajada! Mind — kolme väikese lapsega! Ma tean, see on kojamehe töö, see on kõik tema ässitus! See on hurnit inimese näol!“

„Ema nägu tõmbus vihaseks ja hää muutus heledaks. Vär dil oli alati halb tundmus, kui ema vihane oli. Ta tõmbus teki alla kerra, süda hüppas ja rappus sees.“

„Tulge siis täna õhtul tingimata, proua ise käskis!“ ütles tüdruk ja kadus välja. Sääil kohtas ta kedagi ja varsi kostiski kojanaime hääle:

„Nojah, nii kaugelt ajas nüüd asjad. Kes käsib nii suureline olla, tütar pannakse kõrgesse kooli, omal pole aga süüa ega riidehilpu. Eks paruniproua ole juba kannatanud küll. Ja meil ka ruumist suur puudus.“

Vär di kuulis neid salvavaid sõnu ja ka ema kuulis. Ema vähast pisarais silmad tõmbusid suureks ja ta tõttas jaole.

„Ah see on teie südame pääl! Kadestage aga pääle, Leeni aga läheb kimmaasi, seda ma ütlen teile! Käige sääil ässitamas, mul üks kõik, tehke —“

Kojanaime ei jätnud vastu andmata ja nii kõlas äge riid koridorist. Vär di kuulatas hinge pidades ja tõusis istukile. Kui ta läheks praegu ja ajaks selle võitka kojanaime minema, aga kõhnad käevarred ripnesid lõdvalt — ta oli veel nii väike; oh oleks ta suur mees, oh kasvaks ta ruutu suureks!

Sõnelus vaiknes ja ema astus tuppa. Ta keha värises ja suunurkes tõmblesid krampelikud tuksatused. Nagu unes tõmbas ta ruudulise rätiku õlgadele ja paitas Vär di süsimusti juuksesalku. „Ole siis hää poiss ja vaata Elsat — kui hää, et selle ikisa pääle üles ei ärganud.“ Ütles neid sõnu koguni vaikseks ja hellalt ja silmis säde-

Foto Akel.

A. Neuland — sai Pariisi olümpia mängudel II. auhinna tõstmises, keskaalus.

lesid pisarad. Võttis siis kompsukese laualt ja läks.

Väljas hõikas aga piimamees naisi piimale ja vuristades lendlesid varblased. Värdis aga vaatas üksisilmi uksele ja kuulatas, kuis süda rahutult peksis.

2.

Värdis istus maja ees trepil ja mõtiskeles. Ta oli alles kümne aastane, aga juba keerlesid mõtted pääs ja aju otses tuhises igasugustest küsimustest. Rõõmus ja vallatu poiss oli ta olnud, kaikaga päevad läbi palli löönud, hommikust õhtuni ringi joosnud, talvel vuhinal kelguga mäest alla kihutanud,

et paled punetasid, nagu kaks küpset õuna. Kui aga isa läinud kevadtalvel ära suri ja kogu elu nii põhjalikult muutus, kui ema kingsepamasina ära müüis, oma riidedki turukaupmehele väikese raha eest andis ja igapäev pesutööle hakkas kämma, et neid toita, kui järgnesid need otsatu igavad päevad, kus juba hommikul ema hakkas õtama, kui ei olnud vahest muud kapis, kui leivakannikas, siis kogus ka Värdis vallatusse meele tinaraskust, mustadesse silmadesse ilmus murelik läige ja väike pää vajus vainikes longu, ise aga mõtiskeles noid vanainimeselikke muremõtteid — kuidas ometi see kõik siin ilmas nii on?

Täna oli ta südamel eriti raske. Ema pisarais palged kui hammustasid rinnas. Ja — ega nad ei küsi, need härrased sääl üle õue, ajavad siit välja. Seda aga teadis Värdis, et emal ei olnud kuhugile minna, sest emal ei olnud raha, tal oli nii vähe raha! Oleks ometi Leeni siin, ta teaks kindlasti nõu anda, aga Leeni on maal kusagil mõisas ametis, et omale talveks kooliraha teenida — ta astus kimnaasi, nagu parunite tüdriku. Jaa — ta on säälsamas, kus majaproua tüdriku, istub temaga, võib olla, kõrvuti — meie Leeni, isata kingsepa tütar! Ja Värdis läheb vahel Leeniga uulitsale kõndima, tema ja Leeni, kes käib kimnaasis. —

Aga Leeni ei saa kimnaasi, kui neid siit välja aetakse, siis peab ta kusagile sakste juure teenima minema ja on nagu Roosigi tootjätk, kiire tootjätk. Ja kuhu nad lähevad, kuhu panevad nad väikese Elsa, kui lageda taeva alla peavad jääma, kui tuleb vihma ja hakkab müristama? Siis nutab ema ja väriseb valust ja nuka tagant, kihistab kojanaine naerda. —

Oh, oleks ta suur, siis teeks ta alles, siis näitaks ta alles! Ta läheks otsekohe majaproua juure ja ütleks, et ei tohi neid välja ajada, et emal pole raha ja Leeni ei saa kimnaasi ja väike Elsa jääb haigeks — ja kojanaisele, sellele —

Äkki tuikas midagi Värdis pääs ja löi vere näkku. Ta tõusis üles ja toetas aia najale. Oues liivahunnikul mängis Jaan ja tegi liivakooke, toas magas Elsa, piimatu suus, kõrvalt aiast kostsid heledad kilkamised, see oli majaproua, kes rohus lib-

likaid püüdis, päike aga kirendas ja murendas mulda.

Mis siis oleks, kui teeks nii, kui lähaks ja räägiks? Majaproua on ju muidu päris lahke, ta andis kord Värdivle suure õuna ja pahtas põsele, ja majapreili on ju samas kümnaasis kus Leenigi, nad on täitsa ühesugused. Teda aga ei lasta ju sisse, öeldakse, et mis sina lapsuke, ema tuleb ise õhtul. Aga kui lastakse siiski, kui ta räägib kõik majaprouale ära ja kui neid siis enam ei aeta välja, kui majaproua ütleb, et „hää küll, kui teil süüa pole, siis ma välja ei aja“; kui ta nii ütleks. —

Värdiv raputas oma musti juustesalku ja otse hingeldas ärritusest. See võib kõik nii minna ja kuis oleks siis hää, küll oleks siis hää! Mis ema selle päale ütleb ja — Ohoi, mis näo siis kojanaine teeb!

„Jaan!“ hõikas Värdiv otsustavalt. „Tule tuppa Elsa juure, ma lähen natuke välja.“

„Ma teen kooka.“

„Ma tulen varsi tagasi, ega sa kaua ei pruugi olla. Tule nüüd kohe!“

Jaan oli väike, tüse poiss ja armastas alati omaette kohmitseda. Ta oli aga ema käest palju tõreleda saanud, et Elsat kiigutada ei viitsinud ja seepärast tõusis ta ka nüüd varsi liivahuniku juurest üles ja veeris kui muna toa poole, omal küll väike tusk suurukes.

Värdiv pani Elsale kuivad rätid, käskis Jaanil pürisevat õekest kiigutama hakata, pani omale puhta mustakirju pluusikese selga ja astus üle õue härrasmaja poole. Ainult mustad juuksed läikisid päikese käes kui karastatud terase sinakas helk.

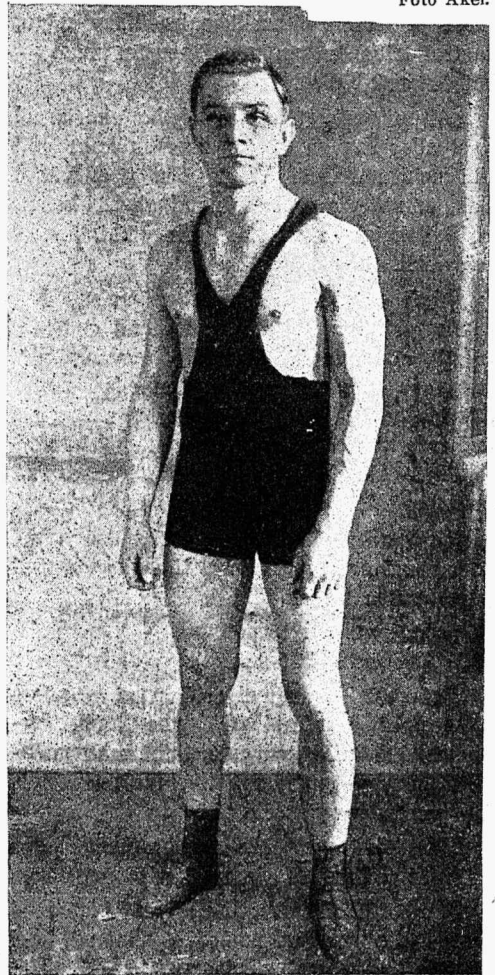
Astus kindlalt ja otsustavalt, kui suur mees.

3.

Siiski — härrasmaja köögiukse juure jõudes, kadus julgus ja pähe lõi mingi rammestav uim. Kui nad ta lihtsalt välja naeravad, kui need tüdrukud, kes sääl sees praegu kastrulitega kolistavad, ta välja viskavad, ei lase ütle köögilävegi astuda?

Värdiv toetas trepi käsipuule ja vaatas õue poole. Kas — ja säält tuli tõega kojanaime, puuvirn seljas. Ta tuleb siia, näeb. — ah, pidi ta nüüd just tulema! Nüüd ei või ta sisse minna, hakkavad viimaks teda

Foto Akel.

E. Püttsepp — sai Pariisi olümpia mängudel kuldmedali — maadluses kärbeskaalus.

naerma ja — kojanaime ei tohi ometi teada saada, et ta proua juure läheb!

Kojanaime tuli ähkides trepist üles ja jõudes ukseni, nägi äkki Värdivit. Viskas kolinal puuvirna maha ja jõllitas Värdivle näkku.

„Mis sa siin konutad? Kutsus sind keegi siia?“

Värdiv vaikis trotslikult.

Kolinal lükkas kojanaime köögiukse lahti ja hõikas sisse:

„Kas teie olete kutsunud kingsepa poisi siia?“

„Kus — ei meie tea midagi,“ vastati

seest ja uksele ilmuski paks, lihav nägu, kastrul käes ja suu mustikasupist must — köögitudruk Luise.

„Ah nii, siia tuled sa leiba kerjama! Kasi alla, kas sa ei tea, kus su koht on? Või neid näljaseid koeri siin veel vähe! Noh, et sa jalamaid kadunud oled!“ kähis-
tas kojanaine ja vibutas oma pikki, kondi-
seid käsi.

Värdi põlgas seda inetut naist, kes emale nii palju kurja teinud, nüüd ei lahku ta siit, ei mõtlegi selle pääle, tulgu kallale, ta paneb küünte ja hammastega vastu. Nüüd läheb ta just majaproua juure, nüüd ei karda ta enam, las kojanaine näeb, kuid ta läheb uhkelt sakste tuppa, kus vaibad maas ja kallid pildid seintel!

Ja Värdi pööris selja kojanaise viha-
sele olemisele, puges köögitudruku kastruli ja uksepiida vahelt läbi ja oligi köögis.

„Näe, nii kui kirp teine, — kus sa lä-
hed?“ pomises köögitudruk veidi heitunud.

Kojanaine ei saanud esiti arugi — niisu-
gune poisijõmpsikas! Oli juba kööki kar-
gamas, kui köögi vaheuks lahti tehti ja lä-
vele ilmus — majaproua ise. Valges kleidis
ja suur valges roos rinnal.

„Mis sin on?“ küsis ta. Ainult need
kolm sõna ütles ja vaatas karistavalt ringi.

Värdi lõi silmad maha. Nüüd, nüüd —
tuikas ta pääs, kuid huuled ei liikunud, keel
värises kramplikult suulaes.

„Kingsepapoiss tungis siia sisse, ei tea,
mis ta tahab,“ ütles köögitudruk, teadma-
tuses, mis sellest kõigest arvata. Kojan-
aine puges oma puuvirna juure, vargsi
kööki piluldes.

„Mis sa poiss tahad?“ küsis proua.

Nüüd võttis Värdi südame rindu ja pi-
saraid kugistades sosistas pingutades:

„Tahtsin — tahtsin — teie — proua-
ga —“

„Tahtsid minuga kõneleda? Sina? Soo?
Mis sa siis tahtsid?“

Nüüd oli juba palju raskem. Oleks ometi
proua üksinda, ajaks ta need teised inime-
sed minema, ta kõneleks kohe, — kui see
pää nii ei sumiseks!

Proua muatas, „Tule siia tuppa!“

Ohoo! Mis nüüd viga, ta läheb uhkelt

sakste tuppa, ta teadis — viskas veel ühe
pilgu tahapoole ja läks siis proua järel,
kindlalt ja otsustavalt kui suur mees.

Oli uhke tuba tõega, suur ja kiirgav,
kuid Värdi ei vaadanud ringi, ta pidas ai-
nult prouat silmas.

„Mis sa minust siis tahtsid?“ küsis
proua uuesti, nahktugitooli istudes.

Värdi tõstis oma suured mustad silmad
üles ja vaatas prouale näkku. Need olid
mõjuvad mustad silmad, neis nagu ei olnud
enam midagi lapselikku, targalt ja murest
karastatult helkisid nad kui kaks suurt tae-
vatähte. Ja proua vaatas tahtmatult neid
ilusaid, musti silmi.

„Ma tulin — et proua tahab meid välja
visata, aga emal pole raha ja ema nuttis ja
meie ei saa minna, Elsa — väikene, jääb
haigeks —“

Tõmbusid märjaks suured mustad sil-
mad ja neist välkus tumm etteheide.

Majaproua nägu oli tõsine ja mõtle-
v. Üksisilmi vaatas ta seda kõhna pruuniks-
põlenud poissi süsimusta pääga. Siis nii-
sugune poeg on sellel kingsepa lesel. —
Järsku tuli tal midagi meele:

„Kas ema sind saatis?“

Tundus, nagu oleksid Värdi silmad kor-
raga kuivaks tõmbunud. Nägu muutus
kalgiks ja prouale näis, nagu oleks viha-
säde vilkunud kulumude alt.

„Ei, ma tulin ise, ema ei tea midagi.“
Kindlalt ja kogelemata tulid Värdil need sõ-
nad üle huulte.

„Soo.“

Proua nõjatas käsipõsekile ja vaatas
oma ette maha. Ütles siis vaikselts rõhu-
tades:

„Sa oled tubli poiss. Mis su nimi on?“

„Värdi.“

„Ah Värdi. Mul oli kord Otto, ta —
suri aga ära just nii suurelt nagu sina,“
ja lisas siis kohe juure: „Hää küll, su ema
võib siia elama jääda. Saada ta aga õhtul
tingimata minu juure.“

Rõõm sädeles Värdi silmis, need kaks
musta taevatähte nagu hõiskasid õnnes.
Nagu väike must võitja müütel seisis ta sääl
nurgas, kõhnad käevarred kitsast pluusist
väljas.

Õhtul läks ema südamevärinal üle õue parunimaja. Ja kui ta viimaks tagasi jõudis, oli Värdi ootusest väsinuna lauanajale magama jäänud.

Seisatas kesk tuba ema ja suur pisar

tungis kui südamest palgele. Kikivarvul lähenes ta lauale ja kumardus üle Värdi. Väikese musta pää võttis ta käte vahele ja suudles seda kuumalt.

„Mu tubli poiss,“ sosistas ta.

Franz Treller. Noorsoole toimetanud Jursi Sander.

Kuna mõlemad vanad härrad neid sõnu vahetasid, seisis Luis de Mendez vihast viltu kistud näoga pimedas eeskojas.

„Võtad sa mind sel kombel vastu, sa vana lambapää? Küll sa seda ükskord kahetsed. Vähemalt õnn, et armas vanaonu mind takistada ei saa kinnisvara pärimast.“

Ta astus õue, hüüdis oma peoni*) ning ratsutas selle saatel minema, kuid mitte vanasse linna.

Kohe pääle Mendezi lahkumist kihutas kindrali maja ette lancero peaaegu surmani aetud hobusel.

Ta juhatati de Lerma juure, kus viibis ka alles Callego.

„Mis on?“

Sõdur ulatas talle sedeli.

„Eile tungiti mulle Fleagura juures suurte jõududega kallale, pidin pääle kolmetunnist rasket võitlust taganema. Kaotused on suured. Püüan kaitsta Colino mäekitsusi, vajan aga tungivalt abi. Minos.“

Vaikides ulatas Lerma halva teate sõbrale.

„Võtsid sa võitlusest osa, mees?“ küsis ta siis sõdurilt.

„Teie käsu pääle, excellenza.“

„Kuis võis see juhtuda, et teie minema jooksite nende mässuliste kaabakate eest?“

„Meie pole minema jooksnud, mu kindral,“ ütles sõdur karmilt, „meie võitlesime vahvasti, kuni mässajad meid kolmest küljest suurte jõududega ümber haarasid. Siis taganesime samm sammult ja ooberst Minos saatis mind teatega teie excellenza juure.“

„Hää on, mu poeg,“ ütles kindral lahkelt, „võta se kuldtükk,“ ta ulatas mehele pool untsi*), mille armidega kaetud sõdur muia-tes tasku pistis, „ning puhka pääle rasket teekonda“.

„Mil gracias, excellenza!“ vastas lancero ja lahkus sõjamehelikult au andes toast.

„Hädaoht läheneb,“ ütles kindral tõsiselt. „Minos on raudne sõdur ja raske on teda taganemisele sundida. Tule õhtul jälle minu poole, Fernando, teen mõned korraldused ja lähen siis presidendi juure. Jällegemiseni, Fernando.“

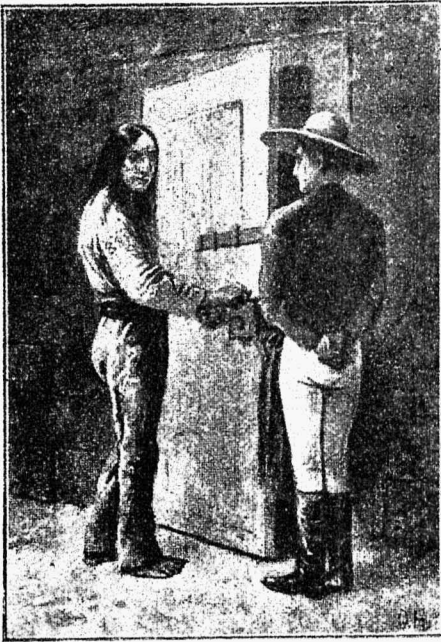
Pääle sennor Callego lahkumist astusid vahilolevad adjutantid tuppa ja võtsid kindrali käsud vastu. Peagi kihutasid väledad käskjalad nendega minema.

8. Põgenemine.

Ühe silmaga indiaanlane juhtis Pablót trepist alla mööda pikka vähe valgustatud

*) Unts — end. apteegikaal = 29,28 gr. Tarvitati Ameerikas kuldraha üksusena.

*) Peoni — sulane.

maa-alust käiku. Raske puuvärava ees peatus ta ja vahtis üksisilmi Pablote otsa, kes silma pilgutamata ta pilgu välja kannatas.

Selle pääle noogutas indiaanlane pääd, nagu oleks ta uuriv pilk seda leidnud, mis ta otsis; ta lausus surutud häälel: „Kutsu nägematud endale appi, ma ei saa midagi teha.“

Siis avas ta ukse, laskis Pablo sisse astuda ja lukutas ta järele värava. Noormees tundis, et ta oli vägeva, hoolimatu ja armuta mehe võimuses, kes kavatses temale halba. Neegri kui ka ühesilmalise india kujud lasid teda aimata kõige pahemat, vaatamata viimase nähtavasti häätahtlikkude sõnade pääle, mis kõlasid ta kõrvades nagu surmakellade helin. Siiski ei vallanud kartus ta hinge. Julgelt ja kindlameelselt ootas ta seda, mis tulema pidi.

Siis rändas ta valmusilme eest läbi ta lühike elu. Juba varakult oli kare saatus tema kõrvale paisanud talle määratud teelt ning jällegi oli ta rea rahulikkude aastate järele oma karmi käega vapustanud ta noort elu.

Mis oli ta teinud, et pidi ohvriks langema verisele omavollele?

Andis selleks põhjust joonestus ta rinnal,

ta põlvenemine selle maa viirstide perekonnast, millest ta alles mõne päeva eest teada oli saanud? Kas sellepärast ähvardas teda mõrtsuka odapiste? See ei võinud teisiti olla.

Ta ei teadnud oma rahvast, Maya rahvast muud, kui seda, mis talle oli jutustanud tigrero, mis ta oli lugenud raamatuid; üksildases haciendas olid talle maal valitsevad olukorrad tundmatuks jäänud, kuid siiski olid noore hoiataja sõnad, küsimus: Oled sa Nezualpilla pojapoeg? — ta tundis mayade viimase kangelasliku kuninga nime, kes hispaanlaste mõökade all oli kaotanud oma elu — tema rinnas tekitanud mässava tormi. Ta kandis saladuslikku kuninga märki, ta oli sadande kuningate võsu ning oli valmis kuningana surema, kartumatult ja väärilt.

Tamay, keda ta oli usaldanud, ainuke ta rahva hulgast, kes talle lähemale oli astunud, oli ta ära annud. Miks?

Toores, õel kazike, kelle ees ta praegu oli seisnud, kelle käsul teda oli röövitud ta kodukohast, pidi teda vist kiüll kuningapojana kartma. Ta oli seda selgesti tunnud, kui ta sellena talle nii julgesti vastu oli astunud. Aga miks? Oli siis endiste valitsejate järeltulijatel veel mingisugune tähendus, mingisugune mõju maal, milles juba aastasadanded käskisid hispaanlased ja punased olid muutunud orjadeks?

Oli see mõju salakavala röövimise põhjuseks?

See pidi vist kiüll nii olema.

Kui armutult mängis temaga saatus.

Valgetest põlatud, põlgus, millist ta tundis nii mõrudalt ja valusalt, ilmus äkki ta silmi ette nagu piksest valgustatud tume pilt, särav tulevik, une pettekuju, mis kohe jälle kustus pimedas öös.

Et neeger, ühe silmaga indiaanlane oli timukas, kes seda pidi korda saatma, mis barrancas oli äpardunud, selles ei kahelnud ta silmapilkugi. Aga oli Jumal teda säälanud, miks peaks ta teda siin maha jätma?

Tema uhkusele, ta Indiaani külmale, stooilisele rahule seltsis ta otsekohene, lapselik usk Önnistegijasse, maailma Päästjasse. Pablo oli kindla usuga kristlane.

Mis Tamay talle oli kõrva sosistanud vanadest jumalatest, kes veel praegugi oma mõju avaldavat, ei olnud ta hinges järele jätnud mingit jälge, samuti kui see, mis ta oma esivanemate jumalate kumardamise kommetest olj lugenud.

Padre Bernardo, lihtsameelne vaimulik, oli temas kasvatanud kindlat usku Jumalasse.

Ta senise elu hiilgav täht, ta õeke Mariquita, säras ka nüüd läbi sügava öö, mis valitses ta hinges, ning kogu oma armastuse jõuga mõtles ta neiuksesse pääle.

Kogudes oma mõtteid, vabastas ta end hinges lainetavaist tundmusist ja pöörus tagasi õudsesse olevikku.

Vahepääl oli Pablo silm teda ümbritseva pimedusega harjuma hakanud. Ta viibis müüritud, ülalt võlvitud ruumis. Seintes leidis mitu sügavat kohta.

Seinte ääres seisid neljakandilised kivid ja pink.

Uks, millest ta sisse astunud, oli ainukeseks sissekäiguks keldrisarnasesse sügaval maa all asuvasse ruumi. Ta käed olid seotud, kuid seljataga kuue all rippus alles nuga, mida ta alati ühes kandis. Tema vangistajad olid selle talt võtta unustanud.

Kuigi Pablo rahulikult ootas sündmuste arenemist ning valmis oli ka kõige hirmsamat sõnalausumata kandma, ei olnud ta ammugi veel kaotanud lootust end päästa, kas või võideldes viimase veretlgani.

Nüüd, kus ta ümberuitavad mõtted jälle tagasi pöörasid olevikku, hakkasid köidikud teda vaevama.

Ta otsiv pilk langes põrandal lamavale kivile, millel olid teravad servad. Kohe hakkas ta köit, millega olid seotud ta käed, kivi serva vastu hõõruma. Mõõdus vaevalt minut aega ja ta käed olid vabad. Ta hõõrus tardunud liikmeid kuni nad muutusid jälle painduvateks. Siis haaras ta metsiku võiduhelgiga silmis noa pihku.

„Ma ei sure hoopis kaitseta,“ ütles ta siis.

Välkuvall silmil ajas ta end sirgelt püsti ja kuulatas.

Vaikus, surmavaikus valitses ümberringi, ta kuulis ainult oma hingamist, oma südametuksumist.

Äkki võpatas ta — tasajane sisemine kostis ta kõrvu.

Oli see madu, mis jagas tema vangikoobast?

Sisin kordus, nüüd oli talle selge, et see tuli inimese suust, see oli hää, millega soovitakse endale pöördä tähelepanu. Ta vastas tasase kuid terava sisemisega.

Nüüd kuulis ta sõnu, ei mõistnud aga neid, sest nad tungisid ta juure segaselt ja nõrgalt. Ning kust kostsid nad? Kindlasti mitte ukse poolt. Aga kust?

Jällegi kõneldi.

Ta sammus kobades mööda seinu, kuulatades pingul tähelepanuga — sääl — selgelt kostsid sõnad: „Kuuled sa mind?“ — küsiti Maya keeles — ning — hääf tuli ülalt, läbi võlvitud lae.

„Kuulen sind,“ vastas ta tasa, „kes sa oled?“

„See, kes sind hoiatas, kuningate võsu, kui lähenesid su vaenlased.“

Pablo südamet löi lökkele läbemata lootus. „Oh, kõnele!“

„Pea teadma, kas kõnelen Hualpa, Junguna pojaga, vasta, kas kannad märki rinnal?“

„Jah.“

„Hoia end, kui mind petad — see oleks sinu surm, ainult kuningate poega tahan ma päästa.“

„Ma ei peta sind.“

„Hää. On su käed vabad?“

„Jah!“

„Viskan lasso*) alla, roni üles.“

Kohe sellepääle langes ülalt alla palistatud lasso ling. Pablo ronis kiiresti nõõri mööda üles. Ta jõudis laeni ning alles siin nägi ta avaust, kust lasso alla oli heidetud; see oli küllalt suur selleks, et ta oma sihvaka kehaga säält läbi võis pugeda. Ta ronis edasi — ja sattus korstnataolisessa müüritud torusse, kust nõrk, vaevalt nähtav valgus talle vastu paistis. Toru viis kaunis suure nurga all ülespoole. Kätega tõmmates, jalgadega müüri vastu toetades jõudis Pablo kiiresti edasi. Valgus muutus kõvemaks. Ta nägi enda inimese nägu ja

*) Lasso — linguga viskenõõr, millega Ameerika pärismaalased püüdsid loomi ja mida nad tarvitasid ka sõjas vaenlase püüdmiseks.

jõudis kohe pääle seda torust välja tihedasse villapuu*) põõsasse, mida katsid hilglapuu suured oksad. Ta ees seisis noor maya, kes teda naeratades tervitas, ühtlasi aga hoiatades sõrme huulte tõstis. Ettevaatlikult veeretis ta õhukese kivi avausele, kust Pablo välja oli roninud.

„Ole tervitatud, Junguna poeg,“ sosistas päästja, „olen Tenanga, Azuali poeg, siia läkitatud selleks, et sind vabastada sinu vaenlaste küüsis.“

Pablo silmitses hallis hämarikus ta ees seisvat noormeest. Tenanga oli kõrge ja sihvaka kasvuga ja vaevalt mõni aasta temast vanem. Ta kandis rohelist jahivamust ja kõrgeid nahksäärrikuid. Ta nägu oli meeldiv ja Pablol viibiv pilk lahke ja imetlev. Käes hoidis ta püssi.

„Nägematutele tänu, jõudsin õigeaks ajaks, kuningapoeg.“

„Kuidas leidsid sa mu vangla, mu sõber?“

„Mulle oli see teada, isa kaudu, kes tundis kõiki Chamulpo saladusi. Nägematud juhtisid mu sammud siia.“

„Aga neeger ja ühesilmaline tunnevad ka seda käiku.“

„Ei, seda ma ei usu — vait!“

Ta asetaskõrva toru kitsale avausele ja vilpas Pablote, et see järgneks ta eeskujule.

Selgesti kuulis noormees järgmisi sõnu Hispaania keeles: „Oled lasknud teda põgeneda, sa Indiaani lurjus, kazike laseb su tükkideks rebida.“

„Sa kõneled rumalaid sõnu, don Abraham, mis läheb mulle see poiss korda?“

„Chamulpo laseb meid surnuks peksta, ta pidi ometi surema, see cochino**). Kus ta on? Kus ta on? Anna nõu, Chimal — meie elu on kaalul.“

Pablo vaatas pimedasse avausse ja nägi, et selles murdusid tule kiired; nähtavasti põles all tungal ehk latern.

„Neil on tuli kaasas,“ sosistas ta Tenangale kõrva.

*) Villapuu — ceiba pentandra, soojas vöös kasvav puu, millest saadakse korki ja polsterdamiseks tarvitavat seemnevilla (kapok).

**) Hispaania keele sõimusõna.

See noogutas naeratades pääd ja vastas sama tasa: „Sellest pole neil mingit kasu.“

Ning tõepoolest oli toru laes nii ehitatud, et teda alt kuidagi näha ei võidud.

„Siin on kõis, millega ta seotud oli — aga kus on see inimene ise?“

„Vaimud on ta ära viinud.“

Silmapiilguks jäi all kõik vait, siis ütles neeger tuntavalt väriseva häälega: „Tule, Chimal, vabastame verekoerad, nad ei kardavaimet.“

Neid sõnu oli ka Tenanga kuulnud. Küsivalt vaatas Pablo talle otsa.

„Ära kardavaimet. Puistasin nende nina ette peeneks riivitud pipart, ihte päeva ei saa nad haista ning meie oleme siin läbipääsemata ohakatevööga kaitstud.“

Mõlemad indiaanlased jäid vaikides kuulatama.

Mõne aja pärast oli maapinnal kuulda neegri sajatav hää ja koerte kiunumine.

„Nad on hulluks läinud — vaata ometi, Chimal, kuidas nad ringi tormavad ja ninasid vastu maad hõõruvad.“

„Pista nad puuri — kasuta on nendega jahtimine — nägematud on ta läbi õhu viinud.“

„Oh, oh,“ oigas neeger, „see maksab mulle elu. Mine, don Chimal, too zapoteek*) Huntoh siia, ta tuli eile koju — ta peab meid aitama.“

Tenanga silm hakkas Huntoh nimetamise juures sädelema ja kõvemini pigistas ta käsi püssi.

„Tunned sa zapoteeki?“

„Tunnen teda,“ vastas teine süinge näoga.

„On ta kardetav?“

„Jah. Ta on vägev kütt, suur rastreador ja suurepärane laskja. Kui teda meie jälgile juhitakse, ähvardab meid suur oht, kuid ainult senikaua,“ lisas ta aegamööda rõhutades juure, „kuni ta satub minu püssi ette; Azuali poeg mõistab ka lasta.“

Neegri ja ühesilmalise hääled olid vaiki-

*) Zapoteegid — Vana-Meksiko kultuurrahvas, suure riigiga Oaxacas, millest annavad tunnistust Mitla varemeh, praegu elab neid veel umb. 265.000 hinge.

nud, ükski hääl ei tunginud tihedasse põosastikku, kus viibisid noormehed.

Pablo vaatas oma kaaslaste süngesse näkku. „On ta su vaenlane, Tenanga?“

„Minu käsi surmab tema — ja ta teab seda.“

Pablo nägi, et ta päästja ja zapoteek olid verivaendlased, kuid ta ei pärinud enam edasi. Mõne aja pärast lausus ta: „Mis teeme nüüd?“

„Peame mägedesse põgenema, Junguna poeg, aga enne pead sa end varustama uute riiete ja püssiga. Mõistad sa püssi lasta?“

Rõõmsa särava silmis vastas Pablo: „Minu püss külvab kindlat surma. Kuid olen seni teda tarvitanud ainult jahiloomade tapmiseks.“

„See on hää. Meil tuleb kindlasti veel püsse tarvitada.“

„Kust võtad sa riided ja püssi?“

„Küll juba näed. Olen Chamulpo ihukiüt, nagu mu isagi; Chamulpo peab sulle sõjariistu ja riideid laenama.“

Pablo pilk muutus umbusklikuks.

Tenanga nägi seda ja ütles: „Ära karda, kuningate võsu, olen läkitatud sind vaenlaste kiiusist vabastama ja nägematud saavad mulle abiks olema. Muret teeb mulle ainult Huntoh. Kui siia tulid, peitsid hoollega oma jälgi — sest Huntoh on suur rastreador — leiab ta neid, on ta hullem kui kümme verekoera minu kannul. Jah, kui ta ainult siia ilmub ja leiab, et koertel on pipart ninas, järeldab ta juba minu siinolemist.“

„Kas ei oleks siis parem, kui võimalikult kiiresti siit lahkume? Kas meie saaksime endile muretseda hobuseid?“

„Peame metsa põgenema, ainult see pakub meile varju. Aga enne pead sa end ümber riietama.“

„Kas zapoteek ei tunne nende müüride saladust?“

„Ei. Kõigi elavate hulgast tunnevad seda saladust ainult Chamulpo ja mina ja kazike ei tea, et minu isa mulle seda on avaldanud.“

„Järgin sulle pimesi, mu päästja, Jumal saab melle abiks olema.“

„Peame siin ootama, kuni läheb pimedaks; oleks liig kardetav lahkuda ohakate keskelt, nii kaua kui päike alles paistab.“

Suure hulga ülejälja ajavate hobuste karpjate plaginundis neid üles vaatama.

Kohe selle järele kuuldus kare hääl: „Hei, Abraham, vana neeger, kus sa oled? Kus see must hirmutis siis on? Abraham!“

„Siin, sennor,“ vastas neegri kähisev hääl.

„Kus on kazike?“

„Ta ratsutas idapooles, sennor.“

„See on väga halb, sooviksin väga taga kõneleda. Päike hakkab veerema, mehed, sellepärast jääme siia. Muretse liha kohale, Abraham, ja toitu loomadele.“

Põgenejad kuulasid seda kõike üsna selgesti, sest nad olid üsna selle maja lähedal, kus Chamulpo oli viibinud.

„Kas ratsameeste kohaleilmumine pole meile hädaohtlik, Tenanga?“

„Ei, see on väga hää. See muretseb tööd mustale lontrusele, kes meile vahest siiski oleks võinud kardetavaks saada, ja hävitab ehk meie jälgi. Sest ajast saadik, kust tean, et zapoteek on julenud siia tagasi tulla — olen rahunud — olen vastutav sinu elu eest, Junguna poeg.“

„Kelle ees, Tenanga?“

„Minu isa vaimu ees,“ ütles noor maya tõsiselt. „Küll seletan sulle kõik,“ lisas ta juure.

Õõ kattis maad, tumedal taevavõlvil hakkasid tähed särama, nahkhiired ja jaanussikesed vuristasid läbi õhu ja tuul vihis läbi puulatvade. Noormehed kuulsid tule ümber lamavate ratsameeste naermist ja jutuajamist. Viimaks ütles Tenanga: „Nüüd katsume oma jälgi tundmatuks teha, sinu omi võib tuhandete hulgas ära tunda.“

Ta lõikas noaga suure hulga väetkasvusiid põõsaste küljest ja mässis nad tihedalt Pablo saabaste ja ka oma jalgade ümber.

„Nüüd on Huntohl raske meie jälgi ära tunda. Järgi nüüd mulle, aga hoida end okaste eest, nad tekitavad raskesti paranevaid haavu.“

„Tunnen metsa. Aga kuidas pääseme läbi ohakatemüüri?“

„Küll näed. Tule minu järele ja liigu üsna aegamööda!“

Tenanga hakkas neljakäpikile edasi roomama. Ta järele liikus Pablo suure ettevaatusega. Kui nad lähenesid ohtlikule ohakatemüürile, mis neile kõvu, nõelaterat-

vaid, kahe- kuni kolmetolliseid okkaid vastu sirutas, peatus Tenanga. Ta ettevaatlikult kobav käsi tõmbas kunstlikult kohaleasetatud ohakatekimbu seinast välja. Selle läbi avanes vaba läbipääs väljaspoole ohakate vööd. Ta palus nüüd Pablot ettevaatlikult põlvedel edasi liikuda, et end haavamiste eest hoida, kuni ta jõuab sõnajalgadeni väljaspool ohakaid.

Pablo oli metsaelus küllalt kogunud, et suurema ohuta pugeda läbi hirmsa ohakatevöö, mille teravad okkad tekitasid raskelt paranevaid haavu. Ta riided kannatasid aga õige tublisti. Kui ta sõnajalgade keskele maha oli kukitanud, järgis talle Tenanga. Ta tõmbas ohakatekimbu enda järele ja sulus nii ainukese avause, mis viis läbi ohtliku ohakatemüüri. Vana ebausk, mida Chamulpo elavalt toetas, oli põhjuseks, et see müür alles puutumatu kohal püsis; teda hävitada oleks võinud ka ainult tule abil. Indiaanlased uskusid, et ta oli asupaigaks igasugustele vaimudele ja et ta hävitamine õnnetus esile kutsub.

Kõrgelt kasvavate sõnajalgade ja loorberpõõsaste vahel liikusid Tenanga ja Pablo edasi; esimene neist šammus kuulmatult ees lähedalseisva kõrgetüvelise metsa poole. Siia jõudes piilusid nad läbi okste ja vaatlesid muretuud tule ääres lamavaid ratsanikke. Siis alustas Tenanga edasilikumist. Ta terav silm oli asjata otsinud neegrit, ühesilmailist ja iseäranis zapoteeki, keda ta kõige rohkem kartis. Ettevaatlikult hiilisid nad läbi puude vahel kasvavate põõsaste. Viimaks tungis Tenanga sõnajalust ja noortest palmest koosnevasse tihnikusse ja peatus siin madala kalju ees.

„Peame maasse tungima, Junguna poeg.“

„Lähem sinna, kuhu sina lähed, mu sõber.“

„Ära karda midagi.“

„Ma ei karda midagi — mine ees.“

„Anna mulle käsi, siit lähevad astmed alla.“

Mõlemad astusid läbi pimesa avause kaljuseinas ja sammusid ligi viiskümmend astet käänakuterikast treppi mööda alla, siis peatus Tenanga.

Siin valitses vaikus ja pilkane pimedus. Ka maapinnalt ei kostnud sila ükski hääl.

Noor maya süütas väävlitikkude abil peeru põlema, mille süinge valgus ainult lähemat ümbrust jõudis valgustada.

Pablo nägi, et nad viibisid looduslikus kaljukoopas, millesse tungimine oli võimaldatud inimeste kätetöö abil. Ta jalge ees asus veeloik, mille kõrval seisid mõned savinõud. Tume avaus ühes kaljuseinas lasi oletada, et selle koopa kõrval asuvad veel teised maa-alused ruumid.

„Ütle, mu sõber ja päästja, kus me viibime?“ küsis Pablo tasa.

„Sügavuse allika ääres. Siit tõid juba sadandete aastate eest meie rahva liikmed endale vett, vaata, säääl seisavad alles nende nõud. Keegi pole sest ajast saadik nisse puutunud.“

„Imelik,“ vastas Pablo imestusega hääles.

„Seda on nad nähtavasti hädaajul teinud, kui vaenlased väljas ümber hiilisid ja neid varitsesid, sarnaseid sügavuse allikaid leidub meie maal õige tihti.“

„Ning sest ajast saadik, kus minu rahvas ära võideti, seisavad need maa-alused veed tarvitamata?“

Mitme inim põlve kestes ei julge keegi sellele koopale läheneda, inimesed kõnelevad, siin asuvat pahad vaimud. Pääle kazine on siin ainult minu isa ja mina käinud.

Õige vähesed tunnevad ta sissekäiku ja need kardavad teda ja põgenevad tast eemale.“

„Mis teeb kazike siin?“

„Tal on siin peiduurgas, millele raske on läheneda. Isalt pojale on see saladus edasi antud, samuti nagu keldri sissekäigu saladus, kus sa vangistatud olid, mis ka juba esivanemate poolt on ehitatud. Minu isale oli Chamulpo seda näidanud ja see näitas seda mulle. Tule, kuningate võsu, sa pead seda nägema.“

Ta sammus peergu kõrgel hoides kõrvalkoopasse.

Imestusega nägi Pablo, et see oli elamiseks sisse säetud. Kapid, kastid, ase puhkamiseks seisid selles. Seintel rippusid riided, sadulad, valjad, lassod, igalpool toetusid sõjariistad, püssid, piigid, mõõgad.

„Sa näed,“ ütles Tenanga, „kazike on endale siin elukoha sisse säädnud. Sa laenad nüüd temalt ühe küttiülkonna ja püssi; ta on americanodelt *) suurepäraseid relvad saanud.“

Pablo võttis kaherauaga püssi kätte, vaatles seda hoolega, proovis kukkede vedrusid ja tõstis ta põse ääre; töö oli ilus ja püss sobis talle väga.

„Relvita end, Junguna poeg, sääl leiad sa kuule, püssirohtu ja pistonge,“ ta näitas ühele kastile, „ma otsin sulle riideid.“ Kuna Pablo püssile varustust välja valis, võttis Tenanga seinalt jahisärgi ja otsis kerged nahkkingid ja kõrged, pehmest loomanahast säärrikud välja. „Riietu neisse ja mine siis magama. Sa pead homseks jõudu koguma, isand.“

„Kas jääme siis ööseks siia?“

„Kuni tähed kustuma hakkavad; peame ära ootama päeva tõusu, et alustada teekonda läbi metsade.“

Pablo tõmbas uue, ilusa, Indiaani kumbel kaunistatud särgi selga. Tenanga vabastas teda saabastest, ajas talle virgalt nõorkingad jalga ja mässis ta sääred pikkadesse säärrikutesse. Võõ, väike müts, jahitask täiendasid ta varustuse.

„Nüüd helda puhkama, isand; Tenanga valvab su und.“

*) Americanod — Põhja - Ameerika Ühisriikide elanikud.

Pablo oli tõepoolest surmani väsinud. Ta sirutus asemele ja uinus kohe sügavasti magama, kuna Tenanga, ta voodi peatsis istudes, oma rahva muistseid viise laulma hakkas, mis juba paljude aastasadade eest siin maal olid kõlanud.

Kui säravad tähed kahvatama hakkasid, hiilgav Centaurus *), sädelev Argus *) taevaservale vaibusid, äratas noor maya selle, keda ta nimetas kuningate võsuks.

Pablo tõusis üles, karastatud sügavast unest.

Õudses, ainult peertutlest nõrgalt valgustatud ümbruses, nagu unes ümber vaadates, kerkisid ta ette kauge kodu kujud, vaikne hacienda mere ääres, don Antonio, hääsüdamline sennora, kaunis ja armas Mariquita; aga siis tundis ta uuesti raudset kätt, mis oli haaranud ta noore ellu ja teda oli paisanud hädaohtude keskele. Jumal oli teda aidanud ja ta tänas teda siidamest. Üks asjaolu avaldas aga vägevalt oma mõju kogu ta mõtlemisele ja tundmusele, see oli teadmine, et ta oli suguvõsa liige, kes kord vägevalt siin oli käsitatud, kelle mälestust veel praegugi kogu rahva poolt pühaks peeti.

Tenanga oli Pablo puhkamise ajal kõik kõrvaldanud, mis oleks lasknud oletada, et võõrad on viibinud selles sügavas kaevus, mille Chamulpo endale peidupaigaks sisse oli säädnud. Nüüd ulatas ta Pablolle tahvli shokolaadi, mille ta oli võtnud Chamulpo tagavaradest, ja maisileiba oma jahitaskust; veega kustutasid nad janu. Siis täitis Tenanga veel püssirohusarve ja kuulikoti, võttis põleva peeru pihku ja ütles: „Kui soovid, isand, võime teele asuda.“

Pablo, kes oma jahisärgis, kaherauaga püss käes, avaldas õige sõjakat kuju, noogutas nõus olles pääd.

Nad sammusid trepist üles. Koopast välja jõudes, kustutas Tenango tule.

Oli alles öö. Pimedus ümbritses neid hiigla seedrite ja mahagoonipuude all.

Nad astusid välja värskesse hommikuõhku.

Tenanga oli ettevaatuse pärast oma jalanõud kazike omadega vahetanud; ta oli

*) Centaurus, Argus — tähekujud.

ise liig hästi tuttav kõigi jälgimise kunstidega, et nüüd, kus neid jälgima pidi kuulnud rastroador Huntoh, mitte ära tarvitada igat võimalust, mis võis raskendada ehk isegi võimatuks teha tagaajamist.

Ta sammus ees läbi tihedate põõsaste, millest läbitungimine oli õige raske, kuid kogenuid Maya kütt kartis tee rajamiseks tarvitada vöö vahel rippuvat teravat macheti, et mitte liig silmapaistvat jälge järele jätta.

Päike tõusis ja loodus ärkas uuele elule. Papagoide karjusid läbilõikavalt, pikkade sabadega ahvid karglesid läbi okste ja hommiku kaunid lauljad häälaldasid oma viisirikast siristamist. Metsa vägevate liiglaste ladvad kattusid hommikupäikese kullase punaga, nemad ise kõndisid aga varjus, mida isegi lõunapäike ei suutnud võita.

Metsaelaniku kiiruse ja vilumusega sammus Tenanga edasi, kusjuures ta hetkekski ei unustanud äärmist valvust. Talle järgis kergel sammul Pablo, kellele ürgmets ei olnud võõras.

Kaugel kõigist elukohtadest viis neid nende tee ülesmäge. Lindude laul oli ammu ju vaikinud, ainult mõne iguana*) möödalibisemine ehk mõne tiomototlise**) karglemine segas metsahämaruses valitsevat sügavat rahu.

Noored mehed, mõlemad õige tugevad ja osavad, rändasid vahetpidamata jõudsasti edasi kuni palavus muutus väljakannatamatuks, siis peatusid nad ühe allika juures. Tenanga polnud teel unustanud ühtki ettevaatusabinõu, et raskendada tagaajamist, nii kartis ta zapoteegi osavust.

(Järgneb.)

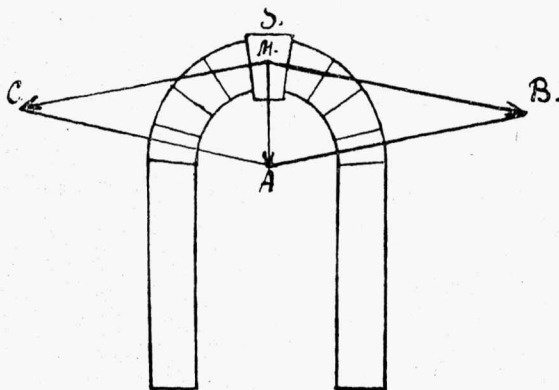
MÕNDA FÜÜSIKAST MEELELAHUTUSEKS.

Jursi Sanderi toimetusel.

Kas on kerge munakoort purustada?

J. Perelmanni järele.

Teie arvate vahest, et munakoort on väga murduv ja õrn ollus. Katsuge kord muna, litsudes kõigest jõust ta teravatele

otsadele, oma käte vahel katki muserdada. See ei teostu teil sugugi nii kergesti kui endale ette kujutate; ainult suurte jõupingutustega läheb teil sarnastel tingimustel korda purustada koort.

Sarnane uskumatu munakoore vastupanu on ainult üksi ta kumerast kujust ning

põhjeneb just samadel andmetel kui iga suguste võlvide kindluski.

Joonistusel on kujutatud aknavõlvi läbilõige. Raskus S (s. o. päälpool võlvi asuva müüri raskus), lasudes võlvi vaiataolise keskmise kivi pääl, rõhub allapoole teatud jõuga, mille joonisel märgime noole A-ga. Kuid kivi koha päält kangutada ta ei saa, sest see muutub allapoole kitsamaks ja rõhub kõrvalolevaid kive. Teiste sõnadega A jaguneb parallelogrammi sääduse põhjal kaheks kõrvaljõuks, mis on kujutatud noolte B ja C-ga; need jõud annuleeritakse kõrvalasuvate kivide vastupanuga, mis omakord on litsitud kõrvalseisvate kivide vahele. Nõnda siis ei suuda võlvi pääl väljastpoolt mõjuv jõud teda purustada. Selle vastu on võrdlemisi kerge teda purustada seespoolt mõjuva jõuga. See on ka täiesti arusaadav, sest vaiataoline kivide ehitus, mis takistab kive alla vajumast, ei takista sugugi nende liikumist väljaspool.

Munakoort on samasugune võlv, ainult ei koosne ta üksikuist osist, vaid on üht-

*) Iguana — suur, söödav sisasilik.

**) Tiomototlis — orav.

lane. Välise surve mõjul ei lagune ta sugugi nii kergelt, nagu seda harilikult eeldatakse sarnasest kergesti murduvast olusest. Teooria näitab, et kõige suuremat vastupanu ei avalda just täpselt poolkerataoline, vaid muna teravamale otsale sarnanev võlv. Neljale toorele munale võib asetada kaunis raske laua jalad ja siiski jäävad nad terveks. (Munade paigaldamise ja rõhumispinna suurendamise otstarbel on vaja munade otsi varustada gipsiplaatidega; gips jääb kergesti lubjaste koorte külge).

Nüüd selgub teile ka, miks haudujal kanal vaja pole karta, et ta oma keha raskusega mune katki rõhub, ning miks nõrk kanapojuke, soovides välja pääseda oma loomulikust vanglast, vähema vaevata oma nokakesega koore puruks taob, sest õhuke lubjavõlv ei suuda seespoolsele rõhumisele vastu panna.

Kuna meie munakoort vaevata võime purustada küljehoobiga, ei aima meie tihti, kui vastupidav ta tööpooldest on, kui jõud

ta päale mõjub loomulikkudel tingimistel ja kui kindla raudrüüga on loodus varustanud temas valmineva elava olevuse.

Nii õrnade ja kergesti purumevatena näivate elektrilambikeste uskumatu vastupidavus põhjeneb just samal alusel kui munakoore vastupidavus. Nende võrdlematu kõvadus muutub veel üllatavamaks, kui meele tuletame, et nad seest on peaaegu sootuks tühjad ja välisele õhurõhumisele mingi jõud seespoolt vastu ei tööta, kuna õhukindluseta munakoore päale väline õhurõhumine mingit mõju ei avalda. Ja õhurõhumine elektrilambi päale ei ole sugugi väike. Kahekümne sentimeetrilise läbimõõduga kerataolise lambi pind on võrdne 1.260 ruutsentimeetritele. Nagu teada, rõhub õhk iga ruutsentimeetri päale ühe kilogrammilise jõuga, — see annab kogu lambi kohta rõhumise, mis võrdub 1.260 kilogrammile, ehk 75 puudale! Vaadake, missugust hiiglasurumist alatasa välja kannatab elektrilambi õhukene klaaskest.

NÕIDUSE ÕPILANE.

Einsteini teooria kinnitus Nuori võima'st.

Kusagil seltskonnas võid sa sõna võtta selle üle, kuidas Einsteini teooriad on vallanud kogu maailma: energia ja materia samasusest (identsusest). Kõige paremini tõestad seda järgmise katsega. Sul on kaks katseklaasikest, mida näitad seltskonnale; ei anna aga kellelegi neid klaasikesi kätte. Ühes nendest on hele vedelik, teises pulber. Siis lubad kõikide silma nähes vahetada kummagis klaasikeses sisalduvad ained energiaks, ja kuna energia on liikuvam aine, siis lubad nad vahetada ümber klaasikestes ja uuesti aineks muuta. Sule siis sõrmega katseklaaside suud ja — näe imet, ained muutuvad kõikide silma nähes ilma vähemagi pötsutseta: pulber heledaks vedelikuks ja vedelik — pulbriks.

Kunsttükkiki sooritatakse järgmiselt: rohu-kauplusest ostad kaks, meelsamini erisuurust katseklaasi, pesed ja kuivatad nad hästi ära. Siis muretsed apteegist 10 grammi

saloli ja paned selle ühte klaasi, pidades silmas, et ühte kübetki ei jääks kinni klaasikesse ülemisesse osasse. Siis sulatad saloli, pidades klaasi küünlatulel. Sellest tekib hele vedelik — mida hoiad liig kõvasti loksutamast.

Harilik liigutamine ei sünnita temas veel mingisugust muudatust, nii et teda võib kaunis rahulikult, kuigi ettevaatlikult käsitada enne katset. Teise klaasi paned peeneks hõõrutud kamferit ja tihedat kloraalhydraati (apteegist saadaval). Enne kui hõõrutad kamferit, niisutad seda mõne piiritusetilgaga. Kahe osa kamferi peale tuleb üks osa kloraalhydraati. Need ettevalmistused teed tund või kaks enne etteastumist. Ained püsivad nii nagu nad jätkad, kui sa neid vahepeäl ei puuduta.

Oma kunsttükkiki esitades lased, nagu öeldud, vaatlejatel hoolega silmitseda klaasid. Et klaasides imelist muudatust sünni-

tada, tarvitseb sul neid nüüd ainult kõvasti raputada. Salol muutub siis pöeneks kristallpuruks, kuna kloraalhüdraat heledaks vedelikuks moondub. Seeläbi tekib mulje, nagu oleksid ained vastamisi klaasides paika

vahetanud. Et kellelgi kahtlus ei tekiks, olgu üks klaas teisest vähe suurem.

Võid ju pärast salladuse kõigile äragi jutustada ja katse seega veel huvitavamaks muuta.

Noore kirjamehe esimesed tundmused.

KUIDAS KIRJUTADA AJALEHELE.

J. Mänd mets.

Kirjutatud noortele vikerkaarlastele näpunäiteks.*)

Mõni sõna seletuseks.

Ilma ajaleheta ei ole õieti mingikülgnel elu enam mõeldavgi. Olgu riikline, majandusline, haridusline jne. elu — igal pool on ajaleht elustaja, valgustaja ja isegi osalt sihimääraja. Sellest siis ka tuleb, et iga haritud inimene, kes tahab rahva edenemiseks kaastegev olla, peab tihti võtma kätte sule ja oma mõtteid ja arvamisi hulkadele avaldama ajalehe kaudu.

Nõnda siis on pea igale haritud inimesele ajalehes kirjutamine otse mõõdapääsmatu.

Kuid meil kirjutatakse ajalehe jaoks halvasti — ka need inimesed ei oska seda, kes on saanud hää hariduse. Kes ajalehe toimetuste tööga tuttav, see teab väga hästi, et iga post toob kaenlatäie kirju, aga suur hulk visatakse neist paberikorvi. See on iseenesest väga kurb, sest — on ju teada, et kõrvaleheidetud kirjutuste pääle on ilma-

aegu ära raisatud hulk aega ja tööpõudu. Ka on ajalehe toimetuses hästi teada, et inimene, kes saatis kirja ajalehele, jääb ootama ta ilmumist. Ja kui see ei sünni, siis on see ta hingele õige haavav.

Kuid pole midagi parata. Kirjutused jäävad sellepärast trükkimata, et nad ei ole nii kirjutatud, nagu see ajalehele peaks olema kohane. Mõne sisu on ka õige huvitav, aga toimetuses ei ole aega ega mahti seda ümber kirjutada ja siis tuleb ta ikka heita kõrvale.

Usun, et vikerkaarlased, kui nad kasvavad ja asuvad otse säiliti nii mitmesuguseil aladel ajalehtede kaastööliseks, minu näpunäiteid: „kuidas ajalehele kirjutada“ küllalt tarvilisteks peavad.

Selles mõttes ja lootuses ka kirjutangi.

Kirjutused ajalehetele langevad mitmesse ossa, sest on ju ajaleht niisama mitmenäoline, nagu elu ise. Ta peab ka eluga olema ühenduses igakülgselt, ajalehest peab elu vastu peegelduma igalt kujult. Sellepärast toome siis ka oma

*) Eraldi tähelepanemiseks kõigile neile, kes „Küsimuste ja vastuste“ osas soovi väljendanud isamaale kord kasuks olla ajakirjanikuna.

lühikeses kirjelduses ülevaate iga üksiku tähtsama laadi kohta.

Ajalehe reporter.

Suurem osa ajalehetegelasi algavad oma teenistust reporteriametiga. Reporter toob teateid igasugustest sündmustest, mis juhtuvad kõigepäält linnas. Kui väljaspool linna sünnib midagi tähtsat, siis sõidab vilunud reporter ka linnast välja koha pääle. Hääle reporterile ei ole vaja ülesandeks teha, millest ta peab kirjutama, vaid ta otsib ise aineid ja neid on tal tagavaraks alati: tuleb uus päev ja toob ühes ka reporterile uut materjali. Sellest siis võib kergesti järeldada, et reporter peab olema inimene, kes ümbrusega põhjalikult tuttav, kellel peab olema üliterav tähelepanemisvõime ja kes peab oskama teateid kinni püüda otse lennust. Reporterile peab elu olema nagu lahtine raamat, mida ta oskab lugeda ja loetud materjali siis edasi anda. Ei aita see, kui ta sündmuse kuivalt ära nimetab, vaid ta peab teda ka nii oskama jutustada, et see kõik lugejale tõuseks elavalt silme ette. Kuid sellegipärast peab ta oma kirjutuses olema äärmiselt lühike, ruumiga kokkuhoidlik ja kõrvale hoiduma igasuguse ülearususe eest, mis ei puutu asjasse, või mis lugejale ei ole huvitav.

Edasi on reporteri kohta üks päänõudmistest: ta olgu äärmiselt karmas ja kus tal loota mingit uudist — sääal otse häbematuseni pääletükkiv. On ju juhtumisi, kuhu kõrvalisi isikuid häämeelega juure ei lasta, kuid reporter peab ligipääsmiseks oskama leida teed. Mõistagi, et mõnesugusel puhul — ütleme näiteks tulekahju korral — temale nüüd pikalt ja rahulikult kogu sündmust keegi ei hakka kirjeldama. Aga hääle reporterile ei ole seda vajagi: temal on sellest küll, kui ta teada saab pääjooned — külap ta vahed punub isegi nii täis, nagu vaja. Kuid selle juures võib kirjeldus ikkagi jääda õigeks, ainult reporteri elutruu luule on teinud sündmuse niisuguseks, et eemal seisjad saavad temast õige pildi.

Sellest kõigest näeme, et ajalehe reporteri amet nõuab inimeselt suuri ja mitmekülgseid vaimlisi võimeid. Meil on veel

vähe häid reporterid, sest meie elu on alles noor ja ei ole jõudnud nii suure hoogu, nagu seda ütelda võib mõne väljamaa kohta. Aga kui võrrelda praegusaja ajalehti nendega, mis ilmusid kümmekond aastat tagasi, siis võib iga mees kohe esimese pilguga näha määratud vahet.

Lausun veel mõne sõna reporteriameti tasuvusest. Alles mõni aasta tagasi ei olnud meil mõeldavgi, et reporteriamet suudaks inimest elatada. Kuid nüüd on asjalugu selle poolest muutunud. Ajalehtede toimetused hindavad väga häid reporterid ja neid ei lase naljalt keegi vabaks. Kellel niisugused anded loodud, — see võib sellega katset teha, sest igatahes käib reporteri elukutsega kaasas suur huvi.

Kirjasaatjad maal.

Praegu on lugu nii, et iga ärksam tegelane maal kirjutab ajalehele. Ta valib omale selle lehe, mis ta vaadetele ja püüetele kõige enam meeldib: erakonna inimene erakonna lehe, erapooletu jälle sellele, mis just ühegi erakonna lipu alla ei ole vandunud.

Kirjasaatja on osalt sedasama, mis linnas reporterigi, aga ometi lähevad nende ülesanded nii mõneski tüki lahku. Kui ütlesin, et meil on vähe häid reporterid, siis pean lausuma sedasama ka kirjasaatjate kohta.

Mis on siis kirjasaatjate (võõrakeelne nimetus: korrespondent) ülesanne:

Kõigepäält seesama, mis reporterigi oma linnas: ta peab igasugustest tähtsamatest sündmustest oma ümbruses oma poolt väljavalitud ajalehele teatama. Siin astuvad jälle esile juba ennemalt nimetatud nõudmised: kiirus ja osavus sõnumi kokkusaadmisel. Kui täna midagi sünnib, millest maksaks teatada, siis peab seda ka tingimata juba täna tegema. Võib olla, et leht seda homme enam ei tarvita: kas jõudis juba teine ette või tõi teate võistleja ajaleht ära, nii et teisel lehel seda raske on tagant järele avaldada.

Kui post ei suuda kirjasaatjat küllalt kiirelt teenida, siis tarvitagu ta telefoni, ehk veel tähtsamal juhtumisel — telegraafi.

Sõnumi kokkusaad nõuab suurt osavust. Alati peab kirjasaatja meeles pidama: mida lühemalt — aga sellegipärast selgelt ja elavalt — ta suudab sündmuse kirjelduse

anda, seda parem. Igasugune pikk asjast kõrvalekaldumine ja ilmaaegne sõnadetegemine, viib kirjutuse ilma armuta paberikorvi. Kirjasaatja peab oskama sündmuse juures tabada neid jooni, mis on üldsusele huvitavad ja kõik „väikese“ puru oskama välja jätta. Seletan oma ütlusi mõne reaga veidi lähemalt. Ajalehti koormatakse rohkesti igasuguste koosolekute kirjeldustega. Need on vahest pikad mitu lehte, aga sellekohase osakonna toimetaja ei saa säält võtta lehe jaoks tihti viit ridagi. Kirjeldatakse kõike seda, mis kella ajal (tund, isegi vahest minut ära tähendatud) koosolek algas, kus ruumis ta peeti, kes nimelt oli juhataja, kes abiline, millal ta lõppes, palju hääli üks ehk teine valimisel sai jne. Kulutatakse kogu ruum sisemise seltsielu korra kirjelduse pääle, mis igalpool enamasti ühesugune ja mis kaugemaiseid kuigi palju ei huvita. Aga sellest, mis sääl üldsuse kasuks otsustati — näiteks uue seltsimaja ehitamine või midagi muud — minnakse mööda kahe-kolme sõnaga. Niisugust kirja lugedes tunned otse viha, sest on kahju, et oled ilma jäänud sellest, mis ajalehele vaja, aga süda läheb ühtlasi ka kurvaks, et kirjasaatja on pidanud ilmaaegu aega raiskama ja saatmiskulu kandma.

Kes ajalehele saadetud kirjutusi toimetuses on näinud, see on ka seda tähele pannud, et tihti punase pliatsiga on maha tõmmatud vahest pool ja kaks kolmandikku. Ja tuleb välja, et kirjasaatja isegi pärast tunnistab: „Ma kirjutasin küll sada rida, aga ära trükitud on kõigest kaks-kümmend, kuid ometi ei leia ma midagi puudu olevat.“

Sõnumid peavad olema õiged. Ajalehte ei tohi mingil viisil tarvitada selleks, et oma ligemisele kuidagi halba teha. See on vahest erakonnalehe juures veel arusaadav ja mõistetav, sest nende juures vaadatakse tihti teatud vinklist. Aga tõsine, erapooletu leht ei luba omale kunagi saata niisuguseid teateid, mis teatud liiki inimeste pääle heidaksid varju. Ta sääb omale kõrgemad ülesanded: tema silmis on inimesed ühesugused — kus pahed, neid ta paljastab,

kus midagi tehtud, mis kasulik üldsusele, seda ei salga ta kunagi maha.

Kirjasaatja peab püüdma sündmusega ja ta käiguga võimalikult isiklikult tutvuneda, sest teiste kõne järele kirjeldamine võib kergesti vääratada tõe põhjalt. Ja see ei ole ei kirjasaatjale hää ega lehele kasulik, kui leitakse, et ta teated ei ole õiged. Ka meil on lehti, kes seda nõuet ei ole pidanud küllat piimlikult silmas ja on sellega suuresti kõigutanud oma ustavust.

Ja seda on raske tagasi võita.

(Järgneb.)

KAANEPIILT.

Seekordne kaanepilt on jälle teistest siiaaunistest erinev. Mis peab see tähendama? See on ühe muinasjutu juure kuuluv joonistus. — Metsamees, vististi veel päälegi luuletaja, kutsub päikese omale võõrsile. Ja päike tulebki, istub naeratades lauda, — päike ju sama lõbus, sangviinilise loomuga nagu kuu, tähed ja üldse kõik taevakehad, — maitseb kapast õlut, sööb metsamarju ja ajab mehega juttu maailma tarkadest asjadest. Selle omapärase joonistuse on teinud meie noorema põlve anderikkam kunstnik Eduard Viiralt. Kes vikerkaarlastest temaga veel enam tutvuneda tahab, muretsegu omale E. Tenmanni „Usuõpetuslik lugemik“, sääl on hulk tema illustratsioone sees. Veel huvitavamad pildid aga, kuhu kuulub ka tänane, on tal peatselt ilmavas Juhan Jaiki muinasjuttude kogus „Võrumaa jutud“.

KIRJAKAST.

K. E. —mann, Tartu: „Vikerkaare“ jaoks jällegi raske ja pisut võõras.

Must Mees, Tartu: Naljäküsimused — ja, nagu näete, ülesanne — ei, liig omapärane.

Kally Murrak, Jõgeva: Teie luuletus on nõrk; teil ei ole algupäraseid riime, ehkki töö ise on kaunis ladus. „Vähiliste äparduse“ saame ehk tarvitada, edaspidi, jällegi on see küll ladus aga nagu tühisevõitu ainega.

Pallas, Paldes: Teie kirjatöö ei lähe. Teie peate Eesti keelt põhjalikumalt õppima, kui tahate teda meeldivalt tarvitada. Selleks soovitan teile ja ka igatselele O. Loooritsa „Eesti keele grammatikaga“ hästi tuttavaks saada. Säält leiata ka reeglid, kas võib tarvitada säärast liitumist teie sõnades nagu „kuristikkoobas“, niiskõudne“. Liialdus teeb liiga.